

Ignacio Sánchez-Cuenca: “El nostre debat públic està marcat pel masclisme discursiu”

Ignacio Sánchez-Cuenca ha causat un terratrèmol entre la casta intel·lectual espanyola arran de la publicació del seu llibre 'La desfachatez intelectual. Escritores e intelectuales ante la política' (Los Libros de La Catarata, 2016). Hi fa una esmena a la totalitat contra el 'masclisme discursiu' a les grans tribunes de premsa durant els últims anys. Sánchez-Cuenca és professor de ciència política a la Universitat Carles III de Madrid. Després d'una etapa com a articulista al diari 'El País', s'ha passat a nous mitjans com 'Infolibre' i 'Contexto'. La Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya el va convidar aquest mes de juny. Això és un resum d'una conversa de dues hores a la UPEC 2016.

Text: Sergi Picazo / Foto: Òscar Martínez

Has posat cara, noms i exemples molt explícits a [‘La desfachatez intelectual’](#) d’una suposada elit d’opinadors, escriptors, periodistes, pensadors i assagistes espanyols. A l’inici del llibre hi ha un cas molt il·lustratiu del conegut filòsof Fernando Savater:

“Si a alguno de los seis millones de parados de este país se les ofreciera llevar la vida de un toro bravo: es decir, vivir en uno de los mejores paisajes del mundo, tratado con mimo y con todo tipo de comodidades, perteneciendo a una especie de la que solo una ínfima minoría irá a la plaza y luego como pago por todo eso pasar los últimos quince minutos de vida malos, que además, son menos malos de lo que probablemente pasaremos nosotros en nuestra vida, habría gente, a montones, que por tener esa oportunidad aceptaría la vida del toro bravo”.

Aquest és el tipus d’arguments de l’elit intel·lectual del país?

Aquest text de **Fernando Savater** es troba dins d’un article que intentava defensar les curses de braus. A mi em pot semblar bé que algú pugui defensar la tauromàquia, però és sorprenent que a algú que és professor de filosofia i d’ètica no se li acudeixi cap argument millor per defensar la festa dels braus: la vida d’un aturat, segons ell, és pitjor que la d’un toro. Això revela com d’allunyat que ha quedat Savater de la realitat. Sembla que no hagi conegut un aturat en la seva vida. Un aturat no és un ser desesperat, que hagi perdut la dignitat, que estigui disposat a qualsevol cosa per tenir una vida suposadament de luxe i després passar mitja hora final de la seva vida sent torturat en una plaça de braus davant milers de persones. És una comparació grotesca sobre els aturats. És un reflex de com alguns intel·lectuals han rebaixat el seu barem d’autoexigència a l’hora d’escriure. Savater porta tantes dècades en primera línia, opinant sobre tants assumptes i tan diferents, rebent el suport del seu públic, que s’ha anat relaxant.

Les tertúlies de televisió han fet mal al debat públic nacional que hauria d’autoexigir-se

una societat com la nostra?

El llibre no parla del submón de les tertúlies, sinó que té l'ambició d'intentar fer una crítica als intel·lectuals espanyols. No m'ocupo dels Eduardo Inda, ni dels Jiménez Losantos ni dels Hermann Tertsch, sinó dels autors que pretenen opinar des d'una posició de prestigi intel·lectual i amb un reconeixement institucional en forma de premis, càtedres universitàries o presència en consells de savis. Però és cert que hi ha molts intel·lectuals que s'han vist contaminats per l'estil de les tertúlies. Les tertúlies no són innòcues. Han implantat una forma de debat públic que consisteix a dir la major 'burrada' amb la major contundència possible i, si t'agafen en un error, mai reconèixer-ho. Això pot tenir lògica en el context de l'espectacle televisiu o radiofònic, però no hauria de funcionar per als debats d'un país amb pensadors, filòsofs o escriptors. Però hi ha símptomes que molts d'ells adopten aquest tipus de clixés i de formats per fer conferències, fer articles o, fins i tot, per escriure llibres.

“Les tertúlies han implantat una forma de debat públic que consisteix a dir la major 'burrada' amb la major contundència possible”

'La desfachatez intelectual' denuncia la 'cultura del claro', un estil de molts d'aquests assagistes i opinadors que consisteix a dir que "una cosa és així, és clar!" i no hi ha res a discutir. Al llibre afirmes que el "masclisme discursiu" serveix per disfressar ocurrencies o arguments mal construïts o poc informats, en els quals es fan afirmacions molt contundents en les quals no hi ha cap rastre de dubte ni matís. Aquest estil, tristament habitual en tertúlies xou televisives, s'ha traslladat a les columnes dels suposadament millors escriptors i intel·lectuals de la premsa seriosa?

El sociòleg italià **Diego Gambetta**, que ha passat per Oxford i ara està a l'Institut Universitari de Florència, va escriure sobre la 'cultura del clarisme' anant més enllà de les tertúlies. La seva tesi, que contribueix a entendre com es desenvolupen els debats públics en alguns països del nostre entorn, és que en els països mediterranis i, per extensió, en tot l'àmbit llatinoamericà, el debat públic s'entén més com una guerra de posicions que com un intercanvi d'arguments. En aquesta guerra hi ha figures de referència, amb un prestigi que prové de la seva obra literària, filosòfica o acadèmica, que per distingir-se els uns dels altres s'envolten d'un estil propi agressiu i buscant la diferència a l'hora de fer intervencions polítiques. Per exemple, en el món anglosaxó, els escriptors i intel·lectuals no intervenen tant en l'àmbit polític. Entre altres coses, és perquè els periodistes estan millor formats intel·lectualment i deixen menys espai a la intervenció espontània o poc preparada d'aquests intel·lectuals. A la cultura llatina, i aquí cal incloure-hi França, sovint ens agrada més saber què opina una gran figura referent malgrat que no sigui un especialista en la qüestió, de la qual tothom està pendent sempre, i que té una opinió formada des del primer moment sobre cada esdeveniment polític o econòmic que succeeix i, a més, defensarà la mateixa posició fins al final malgrat que es demostrin evidències contràries a les seves tesis. Gambetta creu que el 'masclisme discursiu' determina la nostra cultura de debat públic perquè creu que és la mateixa actitud d'un mascle que va de prepotent en la vida intentant 'conquerir' dones. Ell veu una analogia en aquells intel·lectuals que sempre creuen que tenen la raó, que tenen opinions molt acabades i formades en tots els temes i que, a més, busquen xocar amb altres intel·lectuals mascles amb opinions contràries. Aquests intel·lectuals tenen cadascun la seva claca d'afins i de fidels que defensen postures segons el que defensin els seus intel·lectuals de referència. No hi ha debats ni un examen més o menys racional sobre els arguments i les dades de cada posicionament, sinó que tot depèn de qui sigui qui defensa una tesi. A França hi ha els partidaris d'intel·lectuals com Bernard-Henri Lévy o a Espanya els partidaris de Mario Vargas Llosa... i que sempre defensaran el que defensin els seus referents.

A més, si algú els sotmet a examen o els fa una crítica, sempre ho entenen com una crítica personal.

Jo no critico mai la persona ni allò personal, sinó que critico les opinions o les formes d'opinar d'alguns intel·lectuals espanyols. Això perverteix l'esfera pública en la qual tenir una conversa col·lectiva per, a través d'aportacions molt diverses, poder anar construint consensos sobre com solucionar els problemes que té un país. La 'cultura del clarisme', al contrari, busca el màxim protagonisme individual de qui emet l'opinió i intenta deixar enfonsat, laminat i en ridícul qui opina diferent.

“La majoria d'aquests intel·lectuals han fet un trànsit des de posicions d'ultraesquerranisme a finals del franquisme fins a posicions de dretes”

El llibre és una esmena a la totalitat a la classe intel·lectual acomodada espanyola. Sobretot dels escriptors. Sánchez-Cuenca no critica els tertulians menors... sinó que denuncia intel·lectuals de prestigi acadèmic o de reconeixement públic com Mario Vargas Llosa, Antonio Muñoz Molina, Javier Cercas, Fernando Savater o Eburne Uriarte, que han parlat sempre des de les seves càtedres simbòliques. Tu parles de la decadència de les grans firmes i, també, dels seus grans temes habituals com la idea d'Espanya i el nacionalisme. De fet, hi ha un moment al llibre en què els compares amb la Generació del 98. Aquests assagistes de la Generació de la Transició, han gaudit d'una mena d'impunitat? Fas una esmena a la 'casta' intel·lectual?

Jo al llibre em vull centrar en la intervenció dels intel·lectuals públics en el debat polític espanyol dels últims anys. Una qüestió important que jo volia posar sobre la taula són els girs ideològics d'una part d'aquests intel·lectuals espanyols. Tot això va començar per un article que vaig publicar fa anys a 'El País' amb el títol 'La derechización de los intelectuales españoles'. Això els va irritar molt. Però quin significat de fons té aquest gir polític? Evidentment, és natural que una persona quan té 60 anys no tingui exactament les mateixes idees que quan tenia 20 anys. Gairebé tothom fa una evolució en el seu pensament polític. Ara bé, tots han evolucionat en la mateixa direcció quan podrien haver evolucionat en diferents direccions: tots fan un trànsit molt pronunciat des de posicions d'ultraesquerranisme a la fase final del franquisme per moderar les seves conviccions revolucionàries passant per una fase socialdemòcrata durant els governs de **Felipe González** fins que comencen a deixar-se estimar pel Partit Popular, i alguns d'ells acaben en posicions a la dreta de Mariano Rajoy. Es pot entendre una certa evolució: de revolucionari comunista en la joventut per acabar sent socialdemòcrata, o de franquista a liberal de dretes.

Però jo em qüestiono el fonament intel·lectual des del qual un d'aquests intel·lectuals passa de militar a ETA a passar-se a la ultradreta espanyolista en 20 o 30 anys. Només des d'un punt de frivolitat es poden recórrer camins tan extrems. Això ha passat sovint. Fins i tot molts intel·lectuals de la Generació del 98 espanyola. **Ramiro de Maeztu** era liberal i acaba sent feixista. **Ortega y Gasset** passa per diferents fases ideològiques durant la seva vida. A què obeeix això? L'historiador Javier Varela, al seu llibre '[La novela de España](#)', explica que la característica que unifica la major part dels intel·lectuals des de la Generació del 98 fins al present és tenir una aproximació estètica a la política. Per dir-ho d'una manera esquemàtica i simplista: reflexionen sobre política per demostrar que són gent magnífica i tenen una visió de superioritat. La seva consciència és més estètica que política, i per això els seus principis són molt volubles.

“Els esquemes polítics tancats i dogmàtics que han divulgat aquests intel·lectuals han contribuït a l'allunyament de Catalunya”

Al llibre denuncies que “el nacionalisme s’ha convertit en un dels temes obsessius” dels articles a la premsa de bona part d’aquests intel·lectuals espanyols. Ells mai es reconeixen com a nacionalistes: tot i que tu els defineixes com a nacionalistes banals. Creus que Catalunya i el fenomen de l’independentisme s’han convertit avui a la premsa en una de les obsessions de la casta intel·lectual d’assagistes i escriptors espanyols?

Fa poc, en una extensa entrevista publicada en un diari, li van preguntar a **Fernando Savater** quin era el principal problema d’Espanya en aquests moments, i va respondre: “Des de fa temps, i sense cap mena de dubte, el principal problema és Catalunya”. Jo diria que això és una exageració per molt complicada que sigui la relació entre Catalunya i la resta d’Espanya. L’Estat espanyol té problemes molt greus en aquests moments com tenir un model econòmic en crisi, amb un mercat laboral destruït i més d’un 20% d’atur, amb una de les majors desigualtats socials d’Europa, amb una fractura generacional molt frustrant per als joves i amb nous fenòmens de pobresa i d’exclusió. Dir que el principal problema d’Espanya és Catalunya mostra una obsessió per les qüestions relacionades amb el nacionalisme.

D’on prové tot això? Ve de quan aquests intel·lectuals es van desenganxar del seu esquerranisme i comencen de forma valerosa i admirable a oposar-se a l’activitat terrorista d’ETA al País Basc. Aleshores ells decideixen que l’esquerra ha tingut una responsabilitat en l’existència del nacionalisme, i creuen que sense el nacionalisme no hauria existit ETA. És obvi que sense nacionalisme no existiria ETA. És obvi també que sense homes no existiria el masclisme. El problema és el vincle directe que ells fan. Ells creuen que els nacionalistes bascos, fins i tot el PNB, tenen una responsabilitat en la supervivència d’ETA. Van començar oposant-se al terrorisme i van acabar oposant-se al nacionalisme, quan són dues qüestions completament diferents. Hi ha hagut violència política de tot tipus: violència feixista, violència revolucionària, violència per qüestió nacional... Però és un pas perillós establir una connexió automàtica i necessària entre aquelles formes de violència i les ideologies polítiques de fons. Hi ha molts casos de nacionalisme que no han fet cap acte de violència! Aplicar els mateixos esquemes de total bel·ligerància al terrorisme cap al nacionalisme impedeix trobar un terreny comú per debatre opinions polítiques diferents. Això és perjudicial per l’allunyament entre les opinions públiques d’Espanya i de Catalunya. Hi ha un distanciament. Semblen mons incomunicats. El tipus d’esquemes polítics tancats i dogmàtics que han divulgat aquests opinadors en l’esfera pública espanyola de forma constant i durant molts anys ha contribuït a l’allunyament de Catalunya. És a dir, si un intel·lectual diu que el nacionalisme és un residu de l’etapa tribal de les relacions humanes i, a més, és contrari a la democràcia... ja no hi ha gaire espai per al debat, per a la discussió i per a l’argumentació raonada. A partir d’allà ja no hi ha debat possible. Aquesta és la tesi amb la qual ens han matxucat gent com **Vargas Llosa**, **Félix de Azúa** o **Jon Juaristi** en els últims anys.

“Al món de les columnes d’opinió hi ha molt poques dones i, quan apareixen, se’n fa poc cas”

Al llibre ‘La desfachatez intelectual’ pràcticament no apareixen dones opinadores ni intel·lectuals, amb excepció d’Eduardo Uriarte. Ni per ser criticades ni per ser elogiades. Segons un estudi que vam publicar a CRÍTIC al blog ‘Feminisme Crític’, la presència de dones en espais d’opinió dels mitjans de comunicació és extremament minoritzada: entre un 15% i un 30% de presència. Per què no hi ha dones opinant?

En un ambient dominat pel masclisme discursiu, les dones no són cridades a participar-hi i, a més, tenen pocs incentius per entrar-hi. És una esfera molt desagradable. La meva experiència com a lector és que les dones columnistes no acostumen a elaborar articles prepotents i solen ser més

prudents. Hi ha molt pocs casos, tot i que n'hi ha. La catedràtica de ciències polítiques **Edurne Uriarte** sí que té opinions d'aquest estil, sobretot sobre el tema d'ETA i el nacionalisme. Al món de l'anàlisi política a la premsa hi ha molt poques dones i, a més, quan intervenen a la premsa, se'n fa poc cas perquè no acostumen a cridar l'atenció amb un masculisme discursiu. En diaris de referència com 'El País' pràcticament no hi havia dones amb columnes importants de manera habitual: durant una època tenien **Soledad Gallego-Díaz** i la van traslladar al suplement dominical.

Hi ha també una mancança d'intel·lectuals i d'opinadors d'esquerres, crítics amb el sistema de poder o, fins i tot, anticapitalistes. Qui decideix, però, quins intel·lectuals o opinadors parlen i quins no tenen dret a intervenir en el debat? Falta pluralitat ideològica perquè hi ha un excés en la concentració de la propietat dels mitjans en poques mans o per les pressions dels anunciants?

Hi ha una responsabilitat compartida: una és dels directors de mitjans de comunicació, i una altra és del públic lector que els llegeix. Això pot començar a canviar si la gent té una actitud crítica. Quan **Félix de Azúa** va dir que l'alcalde de Barcelona, **Ada Colau**, hauria d'estar venent peix al mercat en una combinació de masculisme i de classisme, per primer cop es va aixecar una onada d'indignació i es van recollir milers de firmes en contra del fet que aquest senyor fos membre de la Real Academia de la Lengua i columnista d'"El País". Però hem de dir que això que va dir Azúa sobre Colau no era gaire diferent del que havia dit durant els últims anys sobre polítics i altres qüestions socials. Però aquest cop, per algun motiu, la gent es va cabrejar. La gent està sent més impacient amb aquest tipus de 'figurones' que s'atreveixen a escriure qualsevol cosa que els passa pel cap. Si el públic lector és més crític amb aquest tipus d'intervencions, les coses poden canviar. Jo entenc que Hermann Tertsch o Jiménez Losantos poden dir barbaritats perquè estan contractats per fer això; però als intel·lectuals d'alt nivell hauríem d'exigir-los un plus de responsabilitat pel reconeixement institucional que tenen. Però és veritat que els directors dels mitjans de comunicació tenen una responsabilitat en tot això. No cal demanar que censurin articulistes, sinó que demanin rigor i nivell intel·lectual als seus columnistes.

Avui no tot passa per les pàgines d'opinió del diari 'El País' o, a Catalunya, dels columnistes de 'La Vanguardia'. Creus que el sorgiment de nous mitjans de comunicació, sobretot en l'àmbit digital, pot canviar o, com a mínim, ampliar la pluralitat, la profunditat i el rigor d'aquest panorama d'opinadors i d'intel·lectuals?

La fragmentació i proliferació de nous mitjans de comunicació arreu de l'Estat és fonamental. Jo sóc subscriptor per donar suport a projectes com 'Eldiario.es', 'Infolibre' o 'Alternativas Económicas', compro 'La Marea' i formo part del consell editorial de 'Contexto'. Aquests nous mitjans han demostrat que hi ha intel·lectuals i periodistes, joves i no tan joves, que són capaços d'opinar tan bé o millor que la majoria d'aquests 'figurones' de la intel·lectualitat espanyola. Aquests nous articulistes estan més en contacte amb la realitat, tenen opinions més fresques i originals i no viuen en el món artificial dels premis literaris. Serveix per desvelar la pobresa de l'anàlisi i de l'opinió que hi ha als mitjans de comunicació tradicionals. L'únic aspecte positiu que podria haver tingut la crisi dels mitjans de comunicació dels últims anys és el sorgiment de moltes firmes noves de periodistes i d'analistes que poden aportar molt més al debat públic. No crec que hi hagi possibilitat de redempció per part dels directors dels grans mitjans, però les pràctiques que portaven realitzant des de fa dècades aniran quedant més marginalitzades davant la força dels nous mitjans de comunicació.

Podeu veure la conversa completa de dues hores de duració al canal de YouTube de la [Universitat Progressista d'Estiu de Catalunya](#) gràcies a la filmació i gravació d'Òscar Martínez, UEBtv, especialistes en 'streaming'.